

47. Kültür Aktarımı Bağlamında Hafıza Mekânlarına Bakış¹

Ayşegül TURAL²

APA: Tural, A. (2024). Kültür Aktarımı Bağlamında Hafıza Mekânlarına Bakış. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (38), 788-804. DOI: 10.29000/rumelide.1439734.

Öz

Toplumsallaşmanın günümüz hızlı gelişim ve dönüşüm sürecinde, bireysel ve toplumsal gelişime teşvik edici unsurlar ele alınmaktadır. Bu hususların incelenmesi sürecinde toplumsal ilerleme bakımından geçmiş, bugün ve gelecek bağının kurulması üzerinde durulmaktadır. Geçmişte iz bırakmış ve toplumsal gelişim için gereklilik arz eden toplumsal değer ve birikimlerin kültürel aktarım yoluyla gelecek nesillere iletilmesi ve toplumsal hafızanın canlı tutulması bu bakımdan öne çıkmaktadır. Toplumsal hafızanın sosyo-kültürel ve tarihi izlerinin kültürel aktarım sürecinde işe koşulmasında ise hafıza mekânı kavramı ön planda yer bulmaktadır. Hafıza mekânları toplumların tarihinde yer alan, iz bırakan ve kültürel aktarım ile geleceğe taşınan tüm mekân, unsur, kişi ve hususlar olarak tartışıla gelmektedir. Bu bağlamda konu alanı bağıntısı bakımından ilişkili alanlar olarak sosyal bilgiler ve tarih derslerinde hafıza mekânı kavramı üzerinde durulması gerekli görülmektedir. Bu araştırmanın amacı akademisyenlerin gözünden kültür aktarımı bağlamında hafıza mekânlarına bakışın ortaya konulmasıdır. Araştırmanın amacı kapsamında nitel araştırma yöntemi, durum analizi türünde durum çalışması deseni ile çalışılmış olup, konu merkezli görüş alma süreçleri dahilinde görüşme formu yaklaşımı süreçte benimsenmiştir. Verilerin analizinde doküman incelemesi, çözümlenmesinde ise betimsel ve içerik analizi kullanılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre akademisyenlerin kültürel aktarım bağlamında hafıza mekânlarına ilişkin dikkate değer tanılamalar yaptıkları, hafıza mekânlarını çeşitlendirdikleri, işlevsellik noktasında sürece ve uygulamaya dönük öneriler sundukları görülmektedir. Ayrıca kültürel aktarım açısından toplumsal hafızanın korunmasında hafıza mekânlarına dikkat çekilmesi gerektiği önerisi de vurgulanmaktadır.

Keywords: Hafıza mekânı, kültürel aktarım, sosyal bilgiler, tarih, toplumsal hafıza.

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Etik İzni: Bartın Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı tarafından 30.12.2022 tarihli, 30 sayılı toplantısında görüşülerek etik yönden uygun bulunmuştur.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %4

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 26.12.2023-**Kabul Tarihi:** 20.02.2024-**Yayın Tarihi:** 21.02.2024; **DOI:** 10.29000/rumelide.1439734

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi, Türkçe Ve Sosyal Bilimler Eğitimi ABD / Assoc. Prof., Bartın University, Faculty of Education, Social Studies Education, Department of Turkish and Social Sciences Education (Bartın, Türkiye), atural@bartin.edu.tr, **ORCID ID:** 0000-0003-2009-7543, **ROR ID:** https://ror.org/03te4vd35, **ISNI:** 0000 0004 0369 647X, **Crossref Funder ID:** 501100007111

An Overview of Memory Spaces in the Context of Cultural Transfer³

Abstract

Factors that foster individual and social development are examined in the rapidly evolving socialization process. This examination underscores the importance of connecting the past, present, and future for social progress. It is highlighted that social values and accumulations, which have left their mark in the past and are essential for social development, are transmitted to future generations through cultural transfer, thereby keeping social memory alive. The concept of memory space is crucial for utilizing the socio-cultural and historical traces of social memory in cultural transfer. Memory spaces encompass all places, elements, people, and issues in the history of societies that have left a mark and are carried into the future through cultural transfer. In this context, focusing on memory space in social studies and history courses as related fields is necessary due to their subject-area relationships. This research explores academicians' perspectives on memory spaces in the context of cultural transfer. The qualitative research method used a case study design for case analysis and adopted an interview-form approach within the subject-oriented opinion-gathering processes. Document analysis was utilized in data analysis, with descriptive and content analysis methods applied. According to the results of the study, academicians provided insightful diagnoses about diversified memory spaces in the context of cultural transfer. They offered suggestions for the process and practice in terms of functionality. Moreover, it is emphasized that attention should be given to memory spaces in preserving social memory in terms of cultural transfer.

Keywords: Memory space, cultural transfer, social studies, history, social memory.

Giriş

Toplumları bir arada tutan, birlik, beraberlik aşıl原因an, toplumsal hafızada yer etmiş yaşantı ve tecrübeler, kültürel birikim oluşturmak suretiyle topyekun gelişim ve değişime katkı sunmaktadır. Toplumsal gelişim sürecinde toplumsal hafızanın canlı tutulması için kültürel bağların korunması ve kültürel birikimin geçmişten geleceğe taşınması süreci önem taşımaktadır denilebilmektedir. Bu bakımdan toplumsal devamlılık için kültürel birikimin nesilden nesile transferinde kültür aktarımı sürecine dikkat çekmek her daim öne çıkmaktadır.

Toplumsal gelişimde rol oynayan kültürel birikim, sahip olduğu tarihsel doku neticesinde geçmişten geleceğe, kültürel aktarım süreci ile taşınmaktadır (Bedir ve Tabakoğlu, 2021, s.28). Kültürel aktarım süreciyle kolektif/toplumsal hafızanın gelişiminin sürdürülebilir olması, toplumsal birlik ve beraberlik ile harmanlanmış tarih bilincinin kazandırılması üzerinde durulmaktadır (Çiftçi ve Agocuk, 2020, s.1186; Göközkut ve Somuncu, 2022, s.26). Bu bağlamda kültürel aktarım süreci denildiğinde akla gelen

³ It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 4

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, Article Registration Date: 26.12.2023-Acceptance Date: 20.02.2024-Publication Date: 21.02.2024; DOI: 10.29000/rumelide.1439734

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

hususlardan biri de ‘hafıza mekânı’ kavramı olarak bilinmektedir (Bakshi, 2011, s.34; Erdoğan Aksu, 2021, s.35).

Pierre Nora’nın toplumsal kimlik kazanımı konusundaki vurguyla modern tarih yazımına yeni bir bakış sunduğu çalışmalarında kültürel boyutu ile öne çıkan hafıza mekânları, toplumsal belleğin bir göstergesi şeklinde sunulmaktadır (Nora, 2006, s.17; Dosse, 2012, s.934; Özkaya Duman, 2017, s.1085; Kişmir, 2021, s.181). Hafıza mekânları, toplumsal belleğin ürünleri olarak görülmekte ve tarihsel süreçte gelişerek değer kazanmaktadır (Daldal ve Karakaş, 2019, s.90). Toplumsal gelişim ve değişim açısından, yaşamda iz bırakan, ortak kültürün simgeleri olan unsur ve mekânlar olarak hafıza mekânları, toplumsal belleğin ürünleri olarak ifade edilmektedir (Truc, 2012, s.148). Nitekim ortak tarihi ve kültürel değerler olarak hafıza mekânları, toplumların kimlik kazanımında etkin rol oynamaktadır (Şahin, 2013, s.103). Ortak toplumsal hafızayı temsil eden hafıza mekânları ile geçmişteki tecrübelerden ders alarak, bugünü ve yarını şekillendirme vurgusu yapılmaktadır (Dural Tasouji, 2013, s.130). Tarih bilinci ve milli kimlik kazanım sürecinde etkin payı olan hafıza mekânları (Sevinç, 2019, s.53), bu yönüyle kültürel köprü vazifesi de görmektedir (Crane, 1997, s.45; Nora, 2006, s.18). Hafıza mekânları ile saklı kalan toplumsal yaşanmışlıklar, toplumsal hafızanın ürünleri olarak kültürel aktarım ile günümüze taşınmakta ve bugünü aydınlatmaktadır (Uslu, 2016, s.45). Dolayısı ile toplumsal manada tarihi ve kültürel birikim unsurları olarak hafıza mekânlarının ortaya çıkarılması, bireysel ve toplumsal açıdan öneminin anlaşılması esasları üzerinde durulmaktadır (Bakshi, 2011, s.34). Bu tür mekânların tanınırlığının artırılması, toplum üyeleri tarafından sıklıkla kullanımı da milli kimlik kazanımı ve üyesi olunan topluma aidiyet geliştirme açısından teşvik edici bulunmaktadır (Nora, 1989, s.11; González-Herrera, Díaz-Herrera, Hernández-Dionis ve Pérez-Jorge, 2023, s.2). Hafıza mekânlarının toplumsal hayatta yer ediniminin desteklenmesi açısından da bireylerin gündelik hayatı dahilinde kültürel aktarım boyutuna dikkat çekmek hususu gerekli görülmektedir (Haliloğlu, 2018, s.103; Davis, 2023, s.207).

Bu açıdan hafıza mekânlarının kültürel aktarım bağlamında desteklenmesi için eğitim sürecine önem verilmesi desteklenmektedir. Nitelikli ve sürdürülebilir eğitim bağlamında toplumsal kültürel birikimin geçmişten geleceğe aktarımında hafıza mekânlarının rolü süreçte işlenmektedir (Nora, 1989, s.7; Heller, 2001, s.141). Eğitim ortamlarında toplumsal açıdan değer taşıyan tarihi, kültürel, sosyo-ekonomik değer ve birikimlerin hafıza mekânları aracılığı ile günümüze taşınması, gelecek nesillere tarih bilincinin aşılması, milli kimlik vurgusunun yapılmasında önem arz etmektedir (Crane, 1997, s.49; İpek, 2020, s.54). Bu bağlamda kültürel aktarım yoluyla nitelikli eğitim sürecinde öne çıkan hafıza mekânları, toplumları birarada tutan, toplumsal dinamığa katkı sunan, toplumun ortak hafızasının oluşmasını sağlayan değerler olarak anılmaktadır (Keskin, 2014, s.31). Bu yönüyle de gelecek nesillerin bilinçli ve farkındalıklı şekilde yetiştirilmesinde, eğitim sürecinde hafıza mekânlarından yararlanmak etkili bulunmaktadır (Karatekin, Çapkın ve Üstün, 2017, s.522; Orta, 2019, s.1099). Hafıza mekânlarının kültürel aktarım bağlamında ele alınabileceği tüm alan, ders, konu ve içeriklerde olduğu gibi son yıllarda farklı çalışmalara yönelen sosyal bilgiler ve tarih gibi temel derslerde de ‘hafıza mekânları’ önemli bir yere sahip olarak görülmektedir (Nora, 1989, s.21). Bireyleri hayata hazırlama ve toplumsal hafızanın kazandırılmasında öne çıkan bu alanlarda, hafıza mekânları konusu üzerinde durarak, okul dışı öğrenme kapsamında eğitim sürecini destekleme, tüm bu yönleri bakımından güncel ve incelemeye değer hususlar olarak düşünülmektedir (Biletska, Şahin ve Şükür, 2014, s.96; Dengiz Uğur, 2023, s.20).

Dolayısı ile toplumsal hafızanın korunarak, kültürel birikimin geçmişten geleceğe aktarımı, bilinçli ve farkındalığı yüksek toplumlar yaratımı konusu güncelliğini korumaktadır. Nitekim de konunun özü açısından kültürel ve tarihi zenginlik kaynakları olarak hafıza mekânlarına değinmek ve akademisyen görüşleri ile çalışmayı şekillendirmek alan literatürü açısından kayda değer görülmektedir.

Bu çalışmada, kültür aktarımı bağlamında hafıza mekânlarına ilişkin olarak akademisyenlerin görüşlerini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda kültür aktarımı bağlamında hafıza mekânlarına yönelik olarak akademisyenlerin görüşleri nasıldır? sorusuna cevap aranmaktadır. Araştırmanın temel probleminden hareketle aşağıdaki alt problemlere de yanıt aranmıştır;

1. Hafıza mekânı kavramına yönelik görüşler nasıldır?
2. Hafıza mekânı olarak tanımlanabilecek yerlere yönelik görüşler nasıldır?
3. Hafıza mekânlarının işlevlerine yönelik görüşler nasıldır?
4. Hafıza mekânlarının eğitim-öğretim sürecinde etkili kullanımına yönelik görüşler nasıldır?

Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve analizine ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, kültür aktarımı bağlamında hafıza mekânlarının yeri ve işlevine ilişkin akademisyenlerin görüşlerinin belirlenebilmesi amacıyla nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırma süreçlerinde sıkça başvurulan durum çalışması deseni de durum analizi türünde uygulanarak süreçte kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemini benimseyen çalışmalarda, süreçte yer alan katılımcıların görüşlerini ortaya koyarken, kişilerin yaşantısal tecrübeleri ışığında görüşlerinin nasıl şekillenerek derinlik kazandığı üzerinde de durulmaktadır (Vishnevsky ve Beanlands, 2004, s.234). Sosyal bilimlerin konu alanına giren hususlara ilişkin derinlemesine bilgi alabilme ve katılımcı görüşleri ile süreci etkin kılma imkânı sunan nitel çalışmalarda, çalışmanın doğası gereği araştırmacılar bilgi toplama ve toplanan bilgilerden hareketle çalışma grubunun görüşleri hakkında yargıya varmada özgür olabilmektedir (Aspers ve Corte, 2019, s.141; Küçük, 2016, s.105). Durum çalışmaları ise nitel yöntemin tercih edildiği araştırma süreçlerinde, katılımcıların aktardığı görüş ve bilgilerdeki derinliğin ortaya konulmasında öncü olan araştırma desenlerinden bir olarak kabul görmektedir (Heale ve Twycross, 2018, s.7; Orum, Feagin ve Sjoberg, 1991, s.12; Tellis, 1997, s.9). Durum çalışması türü denildiğinde akla gelen öncüllerden biri olarak durum analizi ise, araştırma sürecinde görüş bildiren katılımcıların çeşitlilik gösteren görüş ve fikirleri üzerinde durulmasına olanak tanımaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2022, s.270). Araştırma sürecinde görüş alma aşamasına geçilmeden evvel uygulamaya ilişkin etik izinler alınarak, akademisyenlerin gönüllülük temelinde süreçte görüş bildirmesi sağlanmıştır. Araştırmada görüş bildiren katılımcıların belirlenmesinde katılımcıların amaca uygun olarak sosyal bilgiler eğitimi ve tarih eğitimi bölümlerinde görev alınması 'katılım ölçütü' olarak belirlenirken, süreçte her bir katılımcının görüş ve önerilerine ulaşım kolaylığı açısından, kolay ulaşılabilir örnekleme seçilmiştir. Küçük, (2016, s.98)'e göre kolay ulaşılabilir örneklemin temel alındığı çalışmaları, araştırmacılarla katılımcıların amaca uygun şekilde iletişimini sürdürülebilir kılarken, uygulama sürecine katkı sunarak, işlevselliği de artırmaktadır (Baltacı, 2018, s.259).

Çalışma Grubu

Kültür aktarımı bağlamında hafıza mekânlarına ilişkin akademisyen görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada, 6 farklı üniversitede sosyal bilgiler eğitimi ve tarih eğitimi programlarında aktif olarak görev yapmakta olan ve e-posta yoluyla iletişim kurulan 10 öğretim üyesi araştırmannın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Sürece katılım gösteren tüm akademisyenler gönüllülük ilkesi kapsamında görüşlerini bildirmiştir. Katılımcıların kişisel bilgilerine ilişkin bulgulara Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların kişisel bilgilere göre dağılım durumu

Cinsiyet	n	%	Katılımcılar
Kadın	4	40	K1, K2, K3, K4,
Erkek	6	60	E1, E2, E3, E4, E5, E6
Bölüm			
Sosyal bilgiler eğitimi	7	70	K1, K2, K3, K4, E1, E2, E3
Tarih eğitimi	3	30	E4, E5, E6
Akademik unvan			
Prof.	4	40	E2, E3, E5, E6
Doç.	4	40	E1, E4, K1, K2
Dr. ögr. üye	2	20	K3, K4
Üniversite			
Üniversite 1	3	30	E1, E3, E5
Üniversite 2	2	20	K3, K4
Üniversite 3	2	20	E4, E6
Üniversite 4	1	10	K2
Üniversite 5	1	10	E2
Üniversite 6	1	10	K1
Toplam	10	100	

Tablo 1’e bakıldığında araştırmannın çalışma grubunu oluşturan akademisyenlerin 4’ünün (%40) kadın, 6’sının (%60) ise erkek, toplam 10 kişi olduğu anlaşılmaktadır. Süreçte görüş bildiren akademisyenlerin 7’sinin (%70) sosyal bilgiler eğitimi alanında, 3’ünün (%30) de tarih eğitimi alanında görev aldığı anlaşılmaktadır. Süreçte yer alan katılımcıların 4’ünün (%40) prof., 4’ünün (%40) doç. ve 2’sinin (%20) de dr. ögr. üyesi kadrosunda görev yaptığı dikkat çekmektedir. Katılımcıların 3’ünün (%30) üniversite 1, 2’sinin (%20) üniversite 2, 2’sinin (%20) üniversite 3, 1’inin (%10) üniversite 4, 1’inin (%10) üniversite 5, 1’inin (%10) ise üniversite 6’dan sürece katılarak görüş bildirdiği görülmektedir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmada, akademisyen görüşleri çerçevesinde kültür aktarımı bağlamında hafıza mekânlarına ilişkin görüş ve önerilere erişmek hedeflenmektedir. Bu kapsamda süreçte araştırmacı tarafınca hazırlanmış olan ‘Görüşme Formu’ kullanılmıştır. Hazırlanan görüşme formu, kültür aktarımı bağlamında hafıza mekânlarının rol ve işlevlerini ortaya koymayı amaçlayıcı temel soruları içermektedir. Form hazırlanması akabinde, uygulamaya geçilmeden önce konuyla ilgili uzman görüşleri

alınmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda sorularda düzenlemeler yapılarak, öneriler doğrultusunda bazı sorular birleştirilerek tek bir soru haline getirilmiştir. Çalışmada kullanılan görüşme formu 1 Sosyal bilgiler eğitimi, 1 Tarih eğitimi alan uzmanı ve dil anlatıma uygunluk bağlamında da 1 Türkçe eğitimcisi tarafından incelenmiş olup, görüşleri dikkate alınmıştır. Hazırlanan görüşme formu ilk bölüm kişisel bilgiler, ikinci bölüm ise hafıza mekânlarına ilişkin sorular olmak üzere 2 bölüm biçiminde hazırlanmıştır. Hazırlanan formun uygulamaya uygun olup olmadığına ilişkin uzman görüşlerine başvurulmuş ve uzman görüşleri toplam birlik uyum katsayısı ,90 olarak hesaplanmıştır (Miles ve Huberman, 1994, s.64). Elde edilen hesaplama neticesinde uzman görüşleri, formun uygulanmasının uygun olduğu ve form açısından fikirsel birliğe varıldığı şeklinde yorumlanabilmektedir. Konu merkezli (topical) görüş alma biçiminin (Kuş, 2012, s.87) temel alındığı süreçte ‘görüşme formu yaklaşımı’ kullanılmıştır. Bu yaklaşım ile belirli bir konu hakkında odaklanılarak farklı katılımcılardan oluşan bir çalışma grubunun konuya dair farklı görüş ve önerilerine ulaşmak üzerinde durulmaktadır (Küçük, 2016, s.109). Bu nedenle süreçte konuya ilişkin derinlemesine bilgi edinmek amacıyla ‘konu merkezli (topical)’ görüş alma süreci tercih edilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda son halini alan görüşme formu, katılımcılarla e-posta yoluyla online olarak paylaşılmıştır. Elde edilen veriler, yazılı dokümanlar olarak incelenmiş ve betimsel analiz ile içerik analizi yardımıyla analiz edilerek, çalışma verileri raporlanmıştır. Love, (2003, s.86)’a göre doküman incelemeleri, nitel çalışma süreçlerinde amaç kapsamında konuyla bağlantılı olarak katılımcıların görüş ve önerilerin alınmasında işlevseldir. İçerik analizi ve betimsel analiz incelemeleri, nitel araştırmalarda görüş elde etme, süreci anlamlandırma ve öneriler oluşturmada ön plana çıkmaktadır (Krippendorff, 1989, s.403; Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.187; Drisko ve Maschi, 2016, s.3; Armstrong, 2021, s.5).

Etik Kurul Onayı

Bu çalışma kapsamında, Bartın Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’ndan 2022-SBB-0637 numarası ile sürece ilişkin etik onay alınmıştır.

Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümünde, kültür aktarımı bağlamında hafıza mekânlarına ilişkin akademisyen görüşlerine yönelik olarak elde edilen verilerden oluşan bulgulara yer verilmiştir.

Hafıza mekânı kavramını tanımlama durumuna yönelik bulgular

Akademisyenlerin hafıza mekânı kavramını tanımlama durumuna yönelik görüşlerine ilişkin bulgular Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Hafıza mekânı kavramını tanımlama durumu

Akademisyenlerin hafıza mekânı kavramını tanımlama durumu	n	Katılımcılar
Milli kimlik oluşturmada simgesel unsur/mekân	4	E1, E5, K1, K4
Geçmişten günümüze kültür aktarım unsuru/mekânı	4	E2, E3, E6, K3
Tarih bilinci aşlayan kültürel değer/unsur/mekân	1	E4
Toplumsal birlik, beraberlik aşılama unsur/mekân	1	K2
Toplam	10	

Akademisyenlerin ‘hafıza mekânı’ kavramını kendi ifadenizle tanımlayınız’, sorusuna ilişkin olarak görüşlerine değinilen bu aşamada, öncelikli olarak Tablo 2’de ‘milli kimlik oluşturmada simgesel unsur/mekân’, ‘geçmişten günümüze kültür aktarım unsuru/mekânı’, ‘tarih bilinci aşılayan kültürel değer/unsur/mekân’, ‘toplumsal birlik, beraberlik aşılayıcı unsur/mekân’ şeklinde katılımcı görüşlerinden hareketle temalar oluşturulmuştur. Tablo 2’ye göre hafıza mekânı kavramına ilişkin olarak, katılımcıların (4)’ünün milli kimlik oluşturmada simgesel unsur/mekân, (4)’ünün geçmişten günümüze kültür aktarım unsuru/mekânı, (1)’inin tarih bilinci aşılayan kültürel değer/unsur/mekân ve (1)’inin de toplumsal birlik, beraberlik aşılayıcı unsur/mekân şeklinde görüş sundukları anlaşılmaktadır. Bu bağlamda hafıza mekânlarını milli kimlik oluşturmada simgesel unsur/mekân olarak tanımlayan (E1);

“*Hafıza mekânı milli kimliğin oluşmasında etkili olan simgesel anlamı olan yerlerdir*” demektedir. Bir diğer katılımcı (E5);

“*Bir milletin her türlü küreselleşme ve modaya karşı direnmesini sağlayan ve milli kimliğini korumasını sağlayan bütün kültürel, tarihi, edebi, mimari, sanatsal unsurlardır*” diyerek hafıza mekânlarının milli kimlik oluşturucu işlevine değinmektedir. (K4);

“*Günümüz dünyasında bireylerin geçmişlerini öğrenmelerini sağlayan mekânlardır. Bu mekânlar geçmiş dönemlerin, uzak ve yakın geçmiş dönemlerin, yaşanmışlıkların, kutsalların, sembollerin, ritüellerin v.b. bugün varlığını devam ettiren şahitleridir. Ulus bilincinin oluşmasını sağlayan görseelliğin ön planda olduğu mekânlardır*” demektedir. Hafıza mekânını geçmişten günümüze kültür aktarım unsuru/mekânı olarak tanımlayan (E2);

“*Önceki dönemlere ait yaşamsal izleri (toplumsal, kültürel, sosyal izler barındıran, yansıtan eserler-yerler*’ derken, (E3);

“*Geçmişe dair her türlü bilgi birikiminin koruma altında olduğu yerdir*’ şeklinde belirtmektedir. (K3) ise;

“*Tarihteki mekânların veya eserlerin geçmişin izlerini taşımaya devam etmesidir*” demektedir. Hafıza mekânı kavramını tarih bilinci aşılayan kültürel değer/unsur/mekân olarak ifade eden (E4);

“*Teknolojinin hızla dönüştürdüğü küreselleşen toplumlarda, tarih bilincini diri tutmak için hafıza mekânları gereklilik olarak ön planda yer almaktadır. Toplumsal manada geçmişten geleceğe kültür aktarımı yoluyla taşınan tüm tarihi, politik, kültürel, sanatsal değer ve unsurlar bütünü olarak düşünülmektedir*” demektedir. Hafıza mekânını toplumsal birlik, beraberlik aşılayıcı unsur/mekân olarak tanımlayan (K2) ise;

“*Toplumları bir arada tutan, ortak yaşanmışlıklarının olduğu bazı mekânlar vardır. Bu mekânlarda insanlar sevinçlerini, hüznelerini, zaferlerini paylaşırlar. Hafıza mekânlarının bu mekânlar olduğunu söyleyebiliriz*’ şeklinde görüş bildirmektedir.

Elde edilen bulgular incelendiğinde katılımcıların, hafıza mekânını, milli kimliğin oluşmasında, geçmişten günümüze yaşanmışlıkların ve toplumsal tüm değerlerin aktarımında, tarih bilincinin aşılmasında, geçmişten ders alma ve birlik, beraberlik ile ulus bilinci kazanmayı öncülleyen simgesel unsurlar olarak vurguladıkları fikirlerin öne çıktığı anlaşılmaktadır.

Hafıza mekânı olarak tanımlanabilecek yerlere yönelik bulgular

Akademisyenlerin hafıza mekânı olarak tanımlanabilecek yerlere yönelik görüşlerine ilişkin bulgular Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Hafıza mekânı olarak tanımlanabilecek yerler durumu

Akademisyenlerin hafıza mekânı olarak tanımlanabilecek yerlere yönelik görüşleri durumu	n	Katılımcılar
Tarihsel anıt, heykel, kale, kervansaray, meclis, Anıtkabir gibi mimari yapılar	9	E1, E2, E4, E5, E6, K1, K2, K3, K4
Arşiv, müze, kütüphaneler, kitabeler, belgeler	5	E3, E6, K1, K3, K4
Ören yerleri, savaş meydanları ve şehitlikler	5	E2, E3, E4, K2, K4
Tarihsel kişilikler ve önemli tarihler	3	E1, E5, K1
Törenler, kutlamalar	2	E1, K3
Bayrak, Marş	2	E4, E5
Şiir ve türküler	1	E5

Bu aşamada akademisyenlerin ‘Sizce hafıza mekânı olan yerler nerelerdir?’, sorusuna ilişkin olarak görüşlerine değinilmiştir. Hafıza mekânlarına yönelik Tablo 3'te öncelikli olarak ‘tarihsel anıt, heykel, kale, kervansaray, meclis, Anıtkabir gibi mimari yapılar’, ‘arşiv, müze, kütüphaneler, kitabeler, belgeler’, ‘ören yerleri, savaş meydanları ve şehitlikler’, ‘tarihsel kişilikler ve önemli tarihler’, ‘törenler, kutlamalar’, ‘bayrak, marş’ ve ‘şiir ve türküler’ şeklinde başlıkları ortaya çıkmıştır. Tablo 3'e göre hafıza mekânı olarak tanımlanabilecek yerlere ilişkin olarak, katılımcıların tarihsel anıt, heykel, kale, kervansaray, meclis, Anıtkabir gibi mimari yapıları (9), arşiv, müze, kütüphaneler, kitabeler, belgeleri (5), ören yerleri, savaş meydanları ve şehitlikleri /5), tarihsel kişilikler ve önemli tarihleri (3), törenler, kutlamaları (2), bayrak, marş (2), ve şiir, türküler ise (1) defa vurguladıkları anlaşılmaktadır. Bu bağlamda hafıza mekânı olarak tanımlanabilecek mekânları tarihsel anıt, heykel, kale, kervansaray, meclis, Anıtkabir gibi mimari yapılar olarak örnekleyen (E2);

“Belirli dönemleri, olayları ve olguları yansıtan bina, yer ve yerleşmeler” demektedir. (E5) ise;

“...Anıtkabir, . I. Meclis Binası...” diye örneklemektedir. (K2);

“Hafıza mekânı olan yerler bir toplumda yaşayan insanların bağ kurdukları ortak mekânlar olabilecekleri gibi bireye ait kişisel mekânlar da olabilirler. TBMM binası, Anıtkabir, Çanakkale Şehitler Abidesi bizim toplumumuz için birer hafıza mekânı sayılabilir” diyerek görüş bildirmektedir. (K3);

‘... anıtlar, meydanlar, ...’ şeklinde, (K4) ise;

‘... Anıtlar, kaleler, çeşmeler, müzeler, heykeller, saraylar, han ve kervansaraylar, hamamlar, okullar, kütüphaneler ...’ şeklinde görüşlerini örneklemektedir. Hafıza mekânını arşiv, müze, kütüphaneler, kitabeler, belgeler olarak ifade eden katılımcı (E3);

‘Arşivler, müzeler, kıymetli eserlerin muhafaza edildiği ihtisas kütüphaneleri... vb. yerler’ olarak görüşlerini sıralamaktadır. Bir diğer katılımcı (E6);

‘Toplumsal hafıza bakımından değerli olan tüm mekân, kurum, belge ve unsurlardır’ demektir. (K1) ise;

‘Bir milletin tarihine ışık tutan tarihi mekânlar, kişiler, belgeler vb. unsurlar, hafıza mekânı olarak kabul edilebilmektedir’ şeklinde düşüncelerini ifade etmektedir. (K3)’e göre de;

‘Müzeler, arşivler... örf ve adetler’ biçiminde düşüncelerini sıralamaktadır. Hafıza mekânını ören yerleri, savaş meydanları ve şehitlikler olarak sıralayan (E2);

‘Belirli dönemleri, olayları ve olguları yansıtan bina, yer ve yerleşmeler’ derken, (K4) ise;

‘... şehitlikler, kaleler, çeşmeler, dini yapılar’ şeklinde sıralama yapmaktadır. Hafıza mekânını tarihsel kişilikler ve önemli tarihler olarak tanılayan (E5);

‘... Mehmet Akif’in Ölüm tarihi...’ diye görüşünü açıklamaktadır. Katılımcı (K1) ise;

‘Bir milletin tarihine ışık tutan tarihi mekânlar, kişiler, belgeler vb. unsurlar, hafıza mekânı olarak kabul edilebilmektedir’ şeklinde düşüncelerini bildirmektedir. Hafıza mekânını ‘törenler, kutlamalar olarak tanılayan (E1);

‘Bir milleti simgeleyen ... törenler, kutlamalar... vb.’ derken, (K3);

‘... meydanlar, anma etkinlikleri, örf ve adetler’ demektir. Hafıza mekânını bayrak, marş olarak sıralayan (E4);

‘Ülke bayrağı, marşı, ... vb. dokular sayılabilir’ diye sıralama yaparken, (E5);

‘Bayrak, İstiklal Marşı...’ diye söylemektedir. Hafıza mekânını şiir, türküler olarak tanılayan (E5);

‘... Hey onbeşli türküsü, ... Yahya Kemal’in bir şiiri...’ demektir.

Elde edilen bulgular incelendiğinde katılımcıların, hafıza mekânı olarak tanılanabilecek yerler hakkında bireysel ve toplumsal gelişim manasında tarihsel açıdan değeri olan birçok yer, yapı, unsur ve kişinin sürece dâhil ettikleri görülmektedir. Bu manada geçmişin yaşanmışlıklarına tanıklık eden mimari yapılar, arşivler, belgeler, savaş meydanları, tarihsel kişilikler, önemli günler, bayrak, marş ve tarihi derinlikler barındıran sanatsal çalışmalar gibi daha pek çok unsur, hafıza mekânı olarak incelemeye değer bulunmaktadır.

Hafıza mekânlarının işlevlerine yönelik bulgular

Akademisyenlerin hafıza mekânlarının işlevlerine yönelik görüşlerine ilişkin bulgular Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4. Hafıza mekânlarının işlevleri durumu

Akademisyenlerin hafıza mekânlarının işlevlerine yönelik görüşleri durumu	n	Katılımcılar
Ortak kültür	10	E1, E2, E3, E4, E5, E6, K1, K2, K3, K4
Milli kimlik	10	E1, E2, E3, E4, E5, E6, K1, K2, K3, K4

Aidiyet	10	E1, E2, E3, E4, E5, E6, K1, K2, K3, K4
Tarih bilinci	10	E1, E2, E3, E4, E5, E6, K1, K2, K3, K4
Mekânı algılama	8	E2, E4, E5, E6, K1, K2, K3, K4
Diğer	3	E2, E4, E5

Bu aşamada akademisyenlerin ‘Hafıza mekânlarının işlevleri hakkında görüşleriniz nelerdir?’, sorusuna ilişkin olarak görüşleri, araştırmacı tarafından belirlenmiş olan alt temalara bağlı olarak incelenmiştir. Hafıza mekânlarına yönelik Tablo 4’e bakıldığında, ‘ortak kültür’, ‘milli kimlik’, ‘aidiyet’, ‘tarih bilinci’, ‘mekânı algılama’, ‘diğer’ şeklindeki temalar dikkat çekmektedir. Buna göre hafıza mekânlarının işlevlerine ilişkin olarak, katılımcıların ortak kültür, milli kimlik, aidiyet ve tarih bilinci oluşturmaya yönelik olarak hem fikir oldukları (10), mekânı algılama işlevine ilişkin olarak çoğunlukla katılım gösterirken (8), diğer işlevleri konusunda da (3) katılımcının görüş bildirdiği anlaşılmaktadır. Bu hususta hafıza mekânlarının ortak kültür yaratımındaki işlevlerine dikkat çeken (E1);

“Ortak kültürün oluşturulmasında ve yaşatılmasında şüphesiz önemli görevleri vardır” demektedir. (E2) ise;

‘Ülke sınırları içinde ve dışında, tarihin eski dönemlerinden günümüze kadar parçası olunan kültür varlıkları ve kültürel bağları yansıtmaları bakımından önemli bir işleve sahiptir’ biçiminde düşüncesini ifade etmektedir. Yine (K1)’e göre ise;

‘Toplumsallaşma sürecinde ortak bir ülküde birleşme ve ortak kültür yaratımında, hafıza mekânlarının birleştirici işlevleri bulunmaktadır’ demektedir. (K4)’e göre de;

‘Farklı dini, etnik ve kültürel yapıdaki bireyleri, toplumları ulus bilincinde birleştirmesi’ olarak görüş vermektedir. Hafıza mekânlarının milli kimlik oluşturmadaki işlevleri üzerinde duran, (E4);

‘Hafıza mekânları, milli kimliğin yaratılmasına destek veren alanlardır. Bu mekânların bu hususta milli birlik gayesiyle tanınırlığı artırılmalıdır’ diye ifade ederken. Katılımcı (K1);

‘Milli kimlik kazanımı bir milletin önemli kültürel değerlerinden biri diye düşünüyorum. Ortak bir milli bakış ve kimlik oluşturmada, bahse konu milletin tarihinde iz bırakmış, geçmişten günümüze uzanmış hafıza mekânlarına bakmak, milli kimlik kazanımı için gereklilik arz etmektedir’ derken, (K4) ise;

‘Toplum diğer büyük topluluklardan ayıran, kendine özgü eserleri ortaya koyarak yerel bazda diğer uluslardan farklı olan özelliklerin toplamıdır. Türk milletine özgü eserleri Orhun Kitabeleri, Divriği Ulu Camii gibi eserler hakkında halkı aydınlatması’ demektedir. Hafıza mekânlarının aidiyet kazandırma işlevlerinden bahseden (E2);

‘...toplumun farklı kesimlerine ulaşarak bu konudaki işlevlerinin artırılabilirliğini değerlendiriyorum’ derken, (K2);

‘... hafıza mekânları Türk toplumuna yönelik milli kimlik öğelerini aktarmada önemli rol üstlenmesi bakımından önemli bir işleve sahiptir’ şeklinde görüşlerini sunarken, (K3) ise;

'... *Türk toplumunda aidiyetin oluşmasına katkı sağlar*' demektir. Hafıza mekânlarının tarih bilinci kazandırmaya dönük işlevlerinden bahseden katılımcı (E1);

'*Tarih bilinci geliştirmek başlıca görevlerden biri olmalıdır. Bu işlevini de özellikle Türk Tarih Kurumu gibi öne çıkan hafıza mekânları, yaptığı çalışmalar ve yayınları geniş kitlelere ve özellikle de gençlere daha etkili bir şekilde ulaştırmalıdır. Toplumun hafıza mekânlarının varlığından haberdar olması gerek*' demektir. Yine (K1) ise;

'*Tarih bilincine sahip olmak, bir toplumun kültürel değerlerinin geçmişten geleceğe nasıl aktarıldığı ve geçmişten çıkarılması gereken derslerin alınıp alınmadığıyla doğrudan ilişkilidir. Bu hususta hafıza mekânları, toplumsal yapıdaki önemli bir değerdir. Kurumsal manada yapılan yayın ve çalışmaların yaygın etkisine ağırlık vererek ve gelecek nesillere ulaşmada görevlerini öncülleyerek tarih bilincinin önemine dikkat çekebilecektir*' şeklinde görüşlerini ifade etmektedir. Hafıza mekânlarının mekânı algılamaya yönelik işlevlerini vurgulayan (E4);

'*Mekânı algılama konusunda rol ve işlevler öne çıkmaktadır*' diye söylerken, (K2);

'*Atatürk döneminden beri işlevini sürdüren hafıza mekânları ki örneğin TTK binası, toplumun ortak geçmişini taşıyan somut bir öğedir. Adeta bir kültür deposudur*' şeklinde nitelendirmektedir. Hafıza mekânlarının diğer işlevlerine ilişkin görüş bildiren katılımcı (E2);

'*Hafıza mekânlarının, ulusal ve uluslararası tarih-toplum araştırmalarındaki önemli potansiyeli daha güçlü ve etkin şekilde harekete geçirilmeli, işlevin artması için de toplumun değişik katmanlarını kapsayan araştırma-egitim-tanıtım etkinlikleri yaygınlaştırılmalıdır*' demektir. (E5)'e göre ise;

'*Bence bu konularda en büyük görev Kültür Bakanlığına düşüyor. Milli Eğitim Bakanlığı da belirli gün ve haftalara çok önem vermelidir*' diye konuya ilişkin görüşlerinden bahsetmektedir.

Hafıza mekânlarının kültürel aktarım bağlamındaki işlevlerine ilişkin bulgulara bakıldığında, birey ve toplum bağının gelişiminde öne çıkan ortak kültür yaratımı, milli kimlik kazanımı, aidiyet oluşturma, tarih bilinci kazanma ve mekânı algılama gibi hususların ortaya konulduğu anlaşılmaktadır. Bu unsurların geçmiş-bugün ve gelecek bağının kurulmasında önem arz eden kültürel aktarım sürecini destekleyici olmanın yanında, bireysel gelişimle toplumsallaşma sürecine katılım için gerekli olan unsurları barındırdığı da dikkate değer görülmektedir.

Hafıza mekânlarının eğitim-öğretim sürecinde etkili kullanımına yönelik bulgular

Akademisyenlerin hafıza mekânlarının eğitim-öğretim sürecinde etkili kullanımına yönelik görüşlerine ilişkin bulgular Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Hafıza mekânlarının eğitim-öğretim sürecinde etkili kullanım durumu

Akademisyenlerin hafıza mekânlarının eğitim-öğretim sürecinde etkili kullanımına yönelik görüşleri durumu	n	Katılımcılar
Ders kapsam ve içerik boyutu	4	E6, K1, K2, K3
Okul dışı öğrenme boyutu	4	E2, E4, E6, K2
Ders kitapları boyutu	3	E1, K1, K4
Akademik gelişim boyutu	3	E3, K3, K4

Kültürel aktarım boyutu	3	E4, E5, E6
Ders materyali hazırlama boyutu	2	E1, E2

Bu aşamada ise akademisyenlerin ‘Eğitim-öğretim süreci açısından, hafıza mekânlarından Sosyal Bilgiler ve Tarih Eğitimi’nde nasıl daha etkili yararlanılabilir, önerileriniz nelerdir?’, sorusuna ilişkin olarak görüşleri ele alınmıştır. Hafıza mekânlarının eğitim-öğretim sürecinde etkili kullanımına yönelik Tablo 5’e bakıldığında, ‘ders kapsam ve içerik boyutu’, ‘okul dışı öğrenme boyutu’, ‘ders kitapları boyutu’, ‘akademik gelişim boyutu’, ‘kültürel aktarım boyutu’, ‘ders materyali hazırlama boyutu’ şeklinde oluşmuş olan temalar görülmektedir. Bulgulara bakıldığında, hafıza mekânlarının eğitim-öğretim sürecinde etkili kullanımına yönelik ders kapsam ve içerik boyutunda ile okul dışı öğrenme boyutunda (4), ders kitapları boyutu, akademik gelişim boyutu ve kültürel aktarım boyutunda (3), ders materyali hazırlama boyutu (2) katılımcının görüş ve önerilerini belirttiği dikkat çekmektedir. Hafıza mekânlarının eğitim-öğretim sürecindeki etkin kullanımına ilişkin olarak ders kapsam ve içerik boyutunda görüş bildiren katılımcı (E6);

‘Sosyal bilgiler ile tarih gibi bireyleri hayata hazırlayan, geçmişten ders almayı ve tarih bilinci kazandırmayı temel alan derslerde, hafıza mekânlarından yararlanmak, kültürel aktarım açısından süreci etkin kılabilir. Dolayısıyla ders konu ve içeriklerinde hafıza mekânlarından örnekler artırılabilir, eğitim-öğretim sürecinde hafıza mekânlarından yararlanılabilir’ şeklinde görüşlerini iletmektedir. (K1)’e göre de;

‘Sosyal bilgiler ve tarih dersi başta olmak üzere tarih konularının öğretimi üzerine odaklanılan alanlarda toplumsal hafızanın canlı eseri olarak hafıza mekânlarına dikkat çekilmeli, ders içerik ve ders kitaplarındaki örneklemelerinin artırılması gerek diye düşünüyorum’ şeklinde görüşler dikkat çekmektedir. Hafıza mekânlarının eğitim-öğretim sürecindeki etkin kullanımına yönelik okul dışı öğrenme boyutuna ilişkin görüş sunan katılımcı (E4);

‘Tarih bilinci kazanımı ve milli kimlik kazanımında eğitsel sürecin desteklenmesinde hafıza mekânlarının başta sosyal bilgiler ve tarih dersleri olmak üzere süreçte okul dışı öğrenme kapsamında kullanılması etkili olacaktır. Gelecek nesillerin geçmişteki yaşamışlıktan ders alarak geleceğe bilinçle hazırlanması için kültürel aktarımda hafıza mekânlarından yararlanmak gereklidir’ derken, bir diğer katılımcı (K2);

‘Sosyal bilgiler dersi amaçları arasında Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak bireyde tarih bilinci oluşması yer almaktadır. Sözel ve ezber dayalı olan sosyal bilgiler derslerinde hafıza mekânı olarak bazı somut ya da somut olmayan mekânları kullanmak, dersin etkililiğini ve işlevini artıracaktır. Örnek olarak Türk Tarih Kurumu’na geziler düzenlenebilir, drama etkinlikleri yapılabilir. Öğrenciler bu sayede bir hafıza mekânları aracılığıyla soyut olan konuları somutlaştırabilirler ve dersi özümseyebilirler’ şeklinde ifade etmektedir. Hafıza mekânlarının eğitim-öğretim sürecindeki etkin kullanımına yönelik ders kitapları boyutuna vurgu yapan (E1);

‘Sosyal bilgiler ders kitaplarında belli sayıda cümle ve fotoğrafla hafıza mekânlarının adı geçiyor, bu yetersizdir tabi ki. Hafıza mekânlarının yaşayan bir kurum olduğu öncelikle öğrencilere fark ettirilmelidir’ şeklinde konuya dikkat çekmektedir. (K1);

'...hafıza mekânlarının ders içerik ve ders kitaplarındaki örneklemelerinin artırılması gerek diye düşünüyorum' demektir. Hafıza mekânlarının eğitim-öğretim sürecindeki etkin kullanımında akademik gelişim boyutunu öncülleyen katılımcı (E3);

'Örnek bir hafıza mekânı olarak TTK, zengin bir ihtisas kütüphanesine sahiptir. Tarih ve Sosyal Bilgiler alanlarında öğrenim gören lisans öğrencileri, ihtisas yapan yüksek lisans ve doktora öğrencileri bu kütüphaneden mutlaka faydalanmalılar' derken, (K3);

'Sosyal Bilgilerde hafıza mekânlarına yönelik araştırmalar yapılabilir. Ayrıca hafıza mekânları üzerinde durularak tarih bilincine, milli kimliğe ve milli değerlere vurgu yapılabilir' demektir. Hafıza mekânlarının eğitim-öğretim sürecindeki etkin kullanımında kültürel aktarım boyutuna açıklık getiren katılımcı (E4);

'Gelecek nesillerin geçmişteki yaşanmışlıktan ders alarak geleceğe bilinçle hazırlanması için kültürel aktarımda hafıza mekânlarından yararlanmak gereklidir' şeklinde düşüncesini ifade etmektedir. Yine katılımcı (E6)'da;

'Sosyal bilgiler ile tarih gibi bireyleri hayata hazırlayan, geçmişten ders almayı ve tarih bilinci kazandırmayı temel alan derslerde hafıza mekânlarından yararlanmak, kültürel aktarım açısından süreci etkin kılabilir. Dolayısıyla ders konu ve içeriklerinde hafıza mekânlarından örnekler artırılabilir, eğitim-öğretim sürecinde hafıza mekânlarından yararlanılabilir' demektir. Hafıza mekânlarının eğitim-öğretim sürecindeki etkin kullanımı sürecinde ders materyali hazırlama boyutunun önemini vurgulayan (E1);

'Öğrencilerin kullanabilecekleri ve öğretmenlerin faydalanabilecekleri etkinlikler, belgeler, materyaller hazırlanmalıdır' derken, (E2) ise;

'...bazı akademik araştırma sonuçlarının yaş gruplarına uygun materyale dönüştürülmesi sağlanmalı, belirli mekân ve materyaller için, dijital erişim ile sanal ziyaret olanakları sağlanmalıdır' şeklinde görüş bildirmektedir.

Hafıza mekânlarının ders iş ve işleyiş süreçlerinde etkili kullanımına ilişkin görüş ve önerilerin ele alındığı bulgulara göre, ders kapsam ve içeriği, okul dışı öğrenme süreçleri, ders kitaplarının etkin kullanımı, akademik gelişime destek verilmesi, kültürel aktarım sürecinin işlevselliğinin artırılmasının teşviki, ders materyali hazırlama ve etkin kullanımının gerekli görüldüğü söylenebilmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Kültür aktarımı bağlamında hafıza mekânlarına ilişkin olarak akademisyenlerin görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada, hafıza mekânlarına yönelik olarak çeşitli sorulara cevap aranmıştır. Bu bakımdan 'hafıza mekânı, hafıza mekânı olarak tanılanabilecek yerler, hafıza mekânlarının işlevleri, hafıza mekânlarının eğitim-öğretim sürecinde etkili kullanımı' gibi hususlar üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında, katılımcıların çoğunun milli kimlik oluşturmada simgesel unsur/mekân olma ve geçmişten günümüze kültür aktarım unsuru/mekânı olma özelliği ile hafıza mekânı kavramını ilişkilendirdiği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra hafıza mekânı kavramının tarih bilinci aşılayan yönüyle toplumsal birlik, beraberlik aşılama rolüne ilişkin olarak da görüşler dikkat çekmektedir.

Hafıza mekânı olarak tanımlanabilecek yerlere ilişkin olarak sonuçlar ele alındığında, katılımcıların tamamına yakınının tarihsel anıt, heykel, kale, kervansaray, meclis, Anıtkabir gibi mimari yapıları hafıza mekânı olarak tanıladıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca, arşiv, müze, kütüphaneler, kitabeler, belgeler ile birlikte ören yerleri, savaş meydanları ve şehitlikler ile tarihsel kişilikler ve önemli tarihler, törenler, kutlamaları da hafıza mekânı olarak düşündükleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların kültürel aktarım boyutu ile toplumsal hafızanın bir zenginliği olarak hafıza mekânlarını bayrak, marş, şiir ve türküler ile de bütünleştirdikleri dikkat çekmektedir.

Hafıza mekânlarının işlevlerine ilişkin olarak katılımcı görüşlerinin sonuçlarına bakıldığında, kültür aktarımı açısından hafıza mekânlarının ortak kültür yaratımı, milli kimlik oluşturma, aidiyet kazanımı ve tarih bilinci oluşturmadaki rolüne yönelik olarak çalışmaya katılan tüm akademisyenlerin ortak görüşte oldukları anlaşılmaktadır. Katılımcıların kültür aktarımı bağlamında hafıza mekânlarının mekânı algılama işlevine de dikkat çektiği görülürken, hafıza mekânlarının diğer işlevleri konusunda da bazı katılımcıların görüş bildirdiği anlaşılmaktadır.

Hafıza mekânlarının eğitim-öğretim sürecinde etkili kullanımına ilişkin sonuçlar ele alındığında, katılımcıların çoğunluğunun ders kapsam ve içerik boyutu ile okul dışı öğrenme boyutunda hafıza mekânlarından etkin şekilde yararlanma üzerinde durdukları görülürken, bunun yanında ders kitapları, akademik gelişim, kültürel aktarım ve ders materyali hazırlama boyutunda da görüşlerin birleştiği anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, toplumsal hafızanın geçmişten günümüze kültürel aktarımında öne çıkan hafıza mekânlarının, sosyal bilgiler ve tarih gibi deneyim ve yaşanmışlıkları içine alan, hayatla bağ kurucu yönü olan derslerde yer bulması önemli görülmektedir. Kültürel bir zenginlik olarak hafıza mekânlarının akademisyen görüşleri ile çok yönlü bir açıdan ele alınması ve akademik bakış açısıyla sürecin değerlendirilmesi ileriki çalışmalar için güncel ve teşvik edici olarak düşünülmektedir.

Kültür aktarımı bağlamında hafıza mekânlarına ilişkin olarak, mekân ve mekânın rolüne dikkat çeken çalışma kültürel aktarıma ilişkin sonuçları açısından (Erdoğan Aksu, 2021) çalışmayı desteklemektedir. Yine hafıza mekânlarına, hafıza ve tarih ilişkisi çerçevesinde toplumsal belleğin yaratımı ve sürdürülebilirliği noktasında dikkat veren, tarih bilinci aşılama noktasında hafıza mekânlarının işlevlerine ve eğitim süreç ve materyallerindeki saptamalara dikkat çekilen araştırma da (Nora, 1989) öne çıkan yönleri ile çalışma sonuçlarıyla uyumlu görülmektedir. Hafıza mekânlarını, mekânsal anlamda metodolojik olarak ele alan ve tarihsel düzlemde kültürel aktarım sürecini öncülleyen çalışma ise (Truc, 2012) hafıza mekânına kavram ve tür açısından bakışı ile öne çıkmaktadır. Hafıza mekânlarının kültürel aktarım boyutundaki çok yönlü etkisine ve toplumsal canlı hafızanın ürünü olarak kültürlerin buluşma noktası olmasına dikkat çeken çalışma da (Nora, 2006) vurguladığı hususlar ile hafıza mekânlarına dikkat çekmektedir. Daldal ve Karakaş (2019)'ın ulus kimliği yaratımında hafıza mekânlarını incelemeye aldığı çalışma ile Keskin (2014)'in hafıza mekânları türlerini müzeler detayında örnekleyerek ele aldığı çalışmalar çıkarımları ile çalışma sonuçlarına katkı sunmaktadır. Araştırma sonuçlarını destekleyici nitelikte olan bir diğer çalışmada ise hafıza mekânı kavramı, tarihi doku çerçevesinde yaşamsal tecrübelerin ışığında, süreklilik boyutu ile ele alınmaktadır (Uslu, 2016). Hafıza mekânlarının derste kullanımı süreci ve bu sürecin, kimlik kazanımı, kültür aktarımı, tarih bilinci ve farkındalığı konusundaki önemi üzerinde durulan çalışma, sonuçları bağlamında hafıza mekânlarının kültür aktarımı boyutuna ışık tutmaktadır (Karatekin vd., 2017). Heller (2001) ise hafıza mekânlarını, kültürel bellek, kimlik yaratımı ve toplumsallaşma süreçleri bakımından inceleyerek, çalışma sonuçları ile uyumlu görülmektedir.

Ayrıca hafıza mekânlarının kültürel aktarım sürecindeki önem ve etkilerini farklı yönlerden çalışarak vurgulayan ulusal ve uluslar arası çalışmalar da (Nora, 1989; Crane, 1997; Heller, 2001; Nora, 2006; Bakshi, 2011; Dural Tasouji, 2013; Biletska vd., 2014; Özkaya Duman, 2017; Sevinç, 2019; İpek, 2020; Bedir ve Tabakoğlu, 2021; Davis, 2023; González-Herrera vd., 2023) araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir.

Çalışma sonuçlarından hareketle aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

- Bu araştırma, kültürel aktarım bağlamında hafıza mekânlarına akademisyen gözünden bakmayı temel alan nitel bir çalışmadır. Dolayısıyla farklı katılımcı gruplarıyla, nicel ve karma yöntem üzerinden de konuyla ilgili derinlemesine çalışmalar yapılabileceği,
- Farklı eğitim ve tartışma platformlarında, kültürel aktarım bağlamında hafıza mekânlarının başta eğitsel rol ve işlevleri olmak üzere çok yönlü biçimde ele alınabileceği,
- Hafıza mekânlarının kültürel aktarım işlevlerine, başta sosyal bilgiler ve tarih dersleri olmak üzere komuyla ilişkilendirebilen tüm derslerde daha fazla yer verilebileceği,
- Konuya ilgi duyan akademisyen ve araştırmacıların, hafıza mekânlarının okul dışı öğrenmedeki rol, işlev, tür ve eğitsel unsurları konusunda farklı kurum, kuruluş ve paydaşlar ile etkileşimli şekilde yürütülecek olan çalışmalarının teşvik edilmesi ve yapılacak olan akademik çalışmaların artırılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Armstrong, C. (2021). *Key methods used in qualitative document analysis*. 1-9. <https://ssrn.com/abstract=3996213> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3996213>
- Aspers, P. & Corte, U. (2019). What is qualitative in qualitative research. *Qualitative Sociology*, 42, 139–160. <https://doi.org/10.1007/s11133-019-9413-7>
- Bakshi, A. (2011). Memory and place in divided Nicosia. *Spectrum: Journal of Global Studies*, 3(1), 27-40. <https://dergipark.org.tr/en/pub/spectrum/issue/35026/388518>
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bitlissos/issue/38061/399955>
- Bedir, A. & Tabakoğlu, A. (2021). Hatırlama ve kolektif hafıza. *Kadim Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 25-49. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1220441>
- Biletska, Y., Şahin, C. & Şükür, İ. (2014). Kolektif hafıza ve milli kimlik bağlamında Türkiye’de resmi tarih yazıcılığı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 94-116. <https://doi.org/10.15869/itobiad.14906>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2022). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. 32. Baskı. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Crane, S. A. (1997). Memory, distortion, and history in the museum. *History and Theory*, 36(4), 44-63. <http://www.jstor.org/stable/2505574>
- Çıftci, D. & Agocuk, P. (2020). Kültürel bellek mekân olarak belgesel sinema: Kayıp Otobüs (2007) Belgeseli örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(2), 1179-1199. <https://doi.org/10.19145/E-Gifder.648300>
- Daldal, A. & Karakaş, V. C. (2019). Macar milli kimliğinin bir parçası olarak Osmanlı/Türk karşıtı hafıza mekânları. *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 84-106. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ysbed/issue/45275/544339>

- Davis, P. (2023). Memory as everyday critical praxis. *Communication and Critical/Cultural Studies*, 20(2), 207-214, <https://doi.org/10.1080/14791420.2023.2201333>
- Dengiz Uğur, Ö. (2023). Mimarlık öğrencileri için müze eğitimi: Ankara'yı öğrenmek için alternatif bir program. *Uluslararası Müze Eğitimi Dergisi*, 5(1), 15-30. <https://doi.org/10.51637/jimuseumed.1373640>
- Dosse, F. (2012). Pierre Nora ou l'avènement de l'intellectuel démocratique. *Revue Historique*, 4(664), 921-936. <https://www.jstor.org/stable/23353100>
- Drisko, J. W. & Maschi, T. (2016). *Content analysis*. Oxford University Press.
- Dural Tasouji, C. (2013). Bir hafıza mekânı olarak müze: Ankara Etnografya Müzesi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 129-143. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/e-kiad/issue/49296/629952>
- Erdoğan Aksu, H. (2021). Kültür aktarımı ve mekân: Yunus Emre mezarları. *Milli Folklor*, 17(132), 32-50. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2012483>
- González-Herrera, A.I., Díaz-Herrera, A.B., Hernández-Dionis, P. & Pérez-Jorge, D. (2023). Educational and accessible museums and cultural spaces. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10(67). <https://doi.org/10.1057/s41599-023-01563-8>
- Göközkut, B. & Somuncu, M. (2022). Hafıza mekânının varoluşu ve yitirilişi üzerine: Tarihi Pınarbaşı Parkı'nın dünü ve bugünü. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 9(1), 24-40. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aucevrebilim/issue/68400/1101436>
- Haliloğlu, N. (2018). Vladimir Nabokov'un eserlerinde hafıza mekânları. *Sanatta Hafızanın Biçimleri*, 101-117. <https://openaccess.ihu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12154/380>
- Heale, R. & Twycross, A. (2018). What is a case study? *Evidence Based Nursing, January 21* (1), 7-8. <https://doi.org/10.1136/eb-2017-102845>
- Heller, A. (2001). Cultural memory, identity and civil society. *Internationale Politik und Gesellschaft*, 2, 139-143. <https://library.fes.de/pdf-files/ipg/ipg-2001-2/artheller.pdf>
- İpek, İ. (2020). Toplumsal bellek ve mekân: Taksim Meydanı örneği. *Euroasia Journal Of Social Sciences & Humanities*, 7(11), 54-58. <https://www.euroasiajournal.com/index.php/eurssh/article/view/237>
- Karatekin, K., Çapkın, Ö. & Üstün, S. (2017). Sosyal bilgiler öğretiminde hafıza mekânlarının önemi: Kastamonu örneği. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8(28), 518-542. https://www.ijoess.com/Makaleler/1263248348_30-CDXCVIII-DXXII%20%20c3%96mer%20c3%87apk%c4%b1n.pdf
- Keskin, N. (2014). Kentlerde yeni bellek mekânları: Kent müzeleri. *Folklor/Edebiyat*, 20(79), 25-39. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fe/issue/26047/274333>
- Kişmir, A. (2021). *Hafıza mekânı olarak Tac Mahal*. Türkiye'de Hindistan Çalışmaları içinde. Editör, A. M. Dündar & Y. Kayalı. Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Kuş, E. (2012). *Nitel-nicel araştırma yöntemleri sosyal bilimlerde araştırma teknikleri: nicel mi? nitel mi?* (4. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Küçük, O. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. 1. Baskı. Ekin Yayınevi.
- Krippendorff, K. (1989). Content analysis. In E. Barnouw, G. Gerbner, W. Schramm, T. L. Worth, & L. Gross (Eds.), *International encyclopedia of communication*, 1, 403-407. Oxford University Press. http://repository.upenn.edu/asc_papers/226
- Love, P. (2003). *Document analysis*. In Research in the collage context. Approaches and Methods. Ed. F. K. Stage & K. Manning. Routledge Publishing.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (Second Edition). Sage Publications.
- Nora, P. (1989). Between memory and history: Les lieux de mémoire representations. *Memory and Counter-Memory*, 26, 7-24. <https://doi.org/10.2307/2928520>

- Nora, P. (2006). *Hafıza mekânları*. Çev. M. E. Özcan, Dost Kitabevi Yayınları.
- Orta, N. (2019). Toplumsal bellek ve sinema: Popüler sinema örneği olarak Fetih 1453. *Selçuk İletişim*, 12(2), 1094-1126. <https://doi.org/10.18094/Josc.596314>
- Orum, A. M., Feagin, J. R., & Sjoberg, G. (1991). The nature of the case study. In *The Case Study*. Ed. J. R. Feagin, A. M. Orum, G. Sjoberg. The University of North Carolina Press.
- Özkaya Duman, O. (2017). A chronical reference in history research “Collective Memory”: “Past, present and future of the encounter corridor on memory”. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(4), 1082-1089. <https://doi.org/10.24289/ijsser.303669>
- Sevinç, M. (2019). Bir hafıza mekânı olarak kent meydanı ve dönüşümü: Otto Herbert Hajek’in Ankara Hergelen Meydan Projesi Örneği. *Akdeniz Sanat*, 13(24), 47-62. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akdenizsanat/issue/47178/594082>
- Şahin, V. (2013). Kültürel bellek mekânı olarak türküler. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu*, Sivas. 103-112.
- Tellis, W. M. (1997). Introduction to case study. *The Qualitative Report*, 3(2), 1-14. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/1997.2024>
- Truc, G. (2012). Memory of places and places of memory: for a Halbwachsian socio-ethnography of collective memory. *International Social Science Journal*, 62, 147-159. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2451.2011.01800.x>
- Uslu, A. (2016). Hafıza ve geçmişin talebi olarak tarih arasındaki ayrım. *ViraVerita E-Dergi*, -(3), 42-64. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/viraverita/issue/22436/240088>
- Vishnevsky, T. & Beanlands, H. (2004). Qualitative research. *Nephrology Nursing Journal*, 31(2), 234-238. <https://doi.org/10.4324/9780203299975-17>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınevi.